

Počeci djelovanja službe za zapošljavanje u Hrvatskoj

Zvonko Šešo

Hrvatski zavod za zapošljavanje
Središnja služba, Zagreb

Stručni članak

UDK: 331.5(497.5)

Primitljeno: siječanj 2000.

U ovom prilogu riječ je o počecima djelovanja službe za zapošljavanje u Zagrebu, koji datiraju s početka 20. stoljeća. Autor iznosi podatke o prostornom smještaju službe, financijskim temeljima, posredovanju u zapošljavanju u godinama prije i tijekom te nakon Prvog svjetskog rata. Također je riječ o djelovanju podružnica Burze rada u Rijeci i Osijeku. Drugi dio priloga posvećen je Stanici za savjetovanje pri izboru zvanja, koja je počela djelovati 1931. godine, a čiji je ključnim savjetnikom bio prof. dr. Ramiro Bujas, osnivač Katedre za psihologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Ključne riječi: služba za zapošljavanje, povijest, Hrvatska.

UVOD

Godine 1906. nailazimo na prve tragove utemeljenja Zavoda za zapošljavanje na području Hrvatske.

Na VIII. skupštini Zastupstva slobodnog i kraljevskog glavnoga grada Zagreba, održanoj 5. studenoga 1906. godine, gradski vijećnik Antun Seifert predložio je:

“Neka se u principu zaključi da gradska općina podigne Zavod za posredovanje između nudilaca i tražilaca radnje i službe, pa da u tu svrhu prihvati i odobri sljedeći Statut.”

GRADSKI POSREDOVNI ZAVOD I KONAČIŠTE U ZAGREBU

U svezi sa spomenutim skupštinskim zaključkom, kojim je zaključeno da se podigne Zavod za posredovanje između “nudilaca i tražilaca radnje i službe te konačište i da se u tu svrhu upotrijebi gradska zgrada bivše glazbene vojare u Petrinjskoj ulici¹, odobrila je Skupština od 4. veljače 1907. pod čl. 38. u svrhu adaptacije spomenute zgrade dotaciju od 11.000 K, a za upravne troškove 8.000 K, jedno i drugo iz predvidljivoga gospodarskoga viška iz godine 1906.”

Tijekom 1907. godine obavljena je adaptacija i to tako da su u navedenoj zgradi shodnim

pregradnjama osnovana, ponajprije u prizemlju, dva posredovna odjela, “jedan za muško radno i služinsko osoblje, a drugi za žensko”. Na svakom se odjelu nalazi po jedan ured za primanje prijave i po jedna čekaonica. Nadalje, uređena su dva odjela konačišta i to muški s jednom velikom i dvjema manjim sobama u prizemlju, a ženski s dvjema velikim i jednom manjom sobom na I. katu. Na muškom odjelu konačišta smješteno je 25, a na ženskom 35 kreveta.

Na prvom katu uređena je jedna soba za upraviteljev ured, u prizemlju jedan stan od sobe i kuhinje za podvornika, a na prvom katu jedan stan od dvije sobe i kuhinje, koji je prepušten na uporabu posrednici na ženskom odjelu. Sve prostorije, osim stanova, rasvijetljene su električnim svjetlom iz gradske “munjare”.

Za eventualno raskuživanje odijela i rubenine postavljen je u zavodskom dvorištu dezinfektor.

Dotacija od 11.000 kruna nije bila dovoljna za čitavo unutarnje uređenje Zavoda, pa je stoga na skupštini od 4. studenoga 1907. zaključeno da se u tu svrhu može upotrijebiti i dotacija od 8.000 kruna.

Prema zavodskom statutu, prihvaćenom na skupštini od 5. studenoga 1906., Zavod će posredovati “između radnika i naučnika obojega

¹ Radi se o Petrinjskoj ulici br. 32.

spola i sviju vrsti, koji traže posao, a nalaze se u Zagrebu, te poslodavaca u Zagrebu i izvan Zagreba, a isto tako između družinčadi i kućne čeljadi koja traži službu, a nalazi se u Zagrebu, te službodavaca u gradu i izvan grada”.

“Poslo(službo)davci” plaćaju po statutu svaki put, kad traže posredovanje Zavoda upisninu od 20 filira, a radnici i “družinčad” upisninu od 10 filira. Kad radnik napusti mjesto, plaća “poslo(službo)davac” pristojbu od jedne krune, a radnik ništa.

Za nadničare i njihove poslodavce nije određena nikakva upisnina nego samo posredovna “pristojba”, koju plaća poslodavac i to po 10 filira za svakoga nadničara.

Zavod je otvoren i predan javnoj uporabi 23. studenoga 1907. Ubrzo je zamijećeno da posredovanje sa “ženskom služinčadi” nadmašuje ostalo poslovanje Zavoda. Na drugom mjestu je posredovanje s “muškom služinčadi”, dok je posredovanje radnika i naučnika slabije.

Posredovanje Zavoda od 23. studenoga do 31. prosinca 1907. prikazuje sljedeća tablica:

Poslovna grana	Prijavljena prazna mjesta			Prijavljene radne sile			Posredovanja		
	m.	ž.	ukupno	m.	ž.	ukupno	m.	ž.	ukupno
Radnici	8	4	12	40	6	46	2	–	2
Naučnici	3	–	3	1	–	1	–	–	–
Družinčad	21	195	216	67	134	201	9	71	80
Nadničari	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ukupno	32	199	231	108	140	248	11	71	82

Od 82 osobe, koje su zaposlene posredovanjem Zavoda, mjesto u Zagrebu dobilo je 70, a izvan Zagreba 12 (4 muških, 8 ženskih).

Prema statutu, odnosno poslovnom redu, što ga je izradilo gradsko poglavarstvo, “...imadu one osobe, koje traže zaradu ili službu, ako nemaju stana i sredstava za nj pravo pet puta u vremenu od mjesec dana besplatno noćiti u konačištu”.

Od 23. studenoga do konca godine poslužile su se konačištem 103 osobe i to 57 muških i 46 ženskih.

Prihod Zavoda u 1907. godini bio je sljedeći:²

Upisnina poslo(službo)davaca	K 45.60
Upisnina radnika (služinčadi)	K 24.80
Posredovna pristojba	K 82.00
Ukupno	K 152.40

Sljedećih godina izvješća Gradskog poglavarstva sadržavali su i stavku o radu Gradskog posredovnog zavoda.

Ilustracije radi donosimo jedno skupno izvješće, koje se odnosi na rad Zavoda neposredno pred Prvi svjetski rat, kao i tijekom prvih ratnih godina.³

Gradski posredovni zavod i konačište

Godine 1913.

“U Gradskom posredovnom zavodu i konačištu bio je u godini 1913. ovaj promet: Poslodavci i službodavci obratili su se na Zavod u 1.192 slučaja, te su u 8 slučajeva tražili radnike, u 254 mušku, a u 930 žensku služinčad. Od

osoba, koje su tražile namještenje, primljeno je 1.730 prijava, i to 79 od radnika, 2.159 od muške i 1.192 od ženske služinčadi. Namješteno je u svemu 1.159 osoba i to 258 muških i 202 ženske. Taj je rezultat u svakom pogledu povoljniji (po prilici za 10%) od onoga u godini 1912., te je najpovoljniji od svih dosadanjih. Najveći dio poslovanja otpada na žensku služinčad, pa je u toj grani postignut i najbolji uspjeh. Od 1.192 prijavljene osobe dobila je, naima, namještenje 301 ili preko 75%. Doznačnica za konačište izdano je u svemu 8.272 i to

² Izvješće Gradskog poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnoga i kraljevskog glavnoga grada Zagreba za 1907. godinu, str. 17.

³ Izvješće Gradskog poglavarstva 1913.–1918. godine.

3.208 muškim i 5.064 ženskim osobama. Od tih doznačnica bile su plaćene (po 10 filira) ukupno 3.393 (1.502 m. i 1.891 ž.).

Godine 1914.

U godini 1914. obratilo se je na Zavod 1.239 poslodavaca i službodavaca, od kojih je 21 tražilo radnike, 449 slugu i 769 sluškinje. Namještenje tražilo je 118 radnika, 678 slugu i 1.042 sluškinje. Ukupno 1.838 osoba. Namješteno je 1.229 osoba i to 470 muških i 759 ženskih.

Doznačnica za konačište izdano je u svemu 8.562 i to 3.836 za muške i 4.726 za ženske. Od toga je bilo plaćenih doznačnica 3.713 i to 1.811 muških, a 1.962 ženskih, dok su ostale bile besplatne.

Ukupni rezultat uredovanja bio je u godini 1914., unatoč teškim i nepovoljnim prilikama, od svih dosadanih godišnjih rezultata najpovoljniji.

Godine 1915.

U toj godini obratilo se na Zavod 778 službodavaca, od kojih su 230 tražili mušku, a 548 žensku služničad. Radnike su tražila samo 3 poslodavca.

Namještenje su tražile 1.082 osobe i to 18 radnika, 304 slugu i 760 sluškinja.

Namješteno je 770 osoba, od toga 3 radnika, 230 muških i 545 ženskih slugu i sluškinja. Ukupno je, dakle, namješteno 72% od prijavljenih osoba.

Doznačnica za konačište izdano je 5.770 i to 1.516 muških i 4.254 ženskih. Ukupni godišnji promet bio je za 30% slabiji nego u normalno doba radi mobilizacije muških i radi skupoće, zbog koje su mnogi ostali bez ženske posluje.

Godine 1916.

Posredovanjem ovog Zavoda poslužilo se u svemu 540 poslodavaca i službodavaca, od kojih su 4 zatražila radnike, 55 muške i 481 žensku služničad. Namještenje je tražilo 716 osoba, i to 15 radnika, 96 sluga i 665 služavki. Namješteno je putem Zavoda 537 osoba i to 59 muških i 478 ženskih. Doznačnica za konačište izdano je 4.336 (542 muškarcima i 3.824 ženkama). Uspjeh je nešto slabiji od onoga u godini 1915., napose na muškom odjelu. Zavod-

ski namještenici sudjelovali su pri izdavanju iskaznica za brašno, šećer i mast.

Analizom ovih ratnih izvješća vidimo kako se odmicanjem rata sve više traži ženska služničad."

Vrlo zanimljivo bi bilo analizirati i ostale izvještaje Gradskog poglavarstva o radu Zavoda, no to je već predmet opsežnih analiza.

Zanimljiv je podatak da je na Skupštini Poglavarstva, održanoj 10. studenoga 1922. godine, prihvaćen Zaključak (član 309.) da se "... danom 30. studenoga 1922. napusti Zavod za posredovanje radnje i službe te konačište, s razloga pošto isti nije postigao željenoga cilja te što današnjim prilikama ne odgovara, nadalje s razloga što su prostorije u kojima se nalazi ovaj Zavod potrebne gradskoj općini u druge svrhe". Zgrada je, u stvari, iznajmljena policiji za njene potrebe.

Nakon toga javna će burza rada djelovati punih 10 godina (1927.-1937.) u prostorijama zgrade u Ilici 37 u Zagrebu.

SOCIJALNA POLITIKA ZAGREBAČKE GRADSKJE OPĆINE PREMA NEZAPOSLENIMA (1922.-1931. GODINE)

Odluka o ukidanju gradske burze rada nije slučajno donesena gotovo u isto vrijeme s donošenjem Zakona o zaštiti (*Službene novine* broj: 128, 14. VI. 1922.), u čijem se čl. 106., uz državne, fakultativno predviđaju i općinske burze rada, koje izdržava gradska općina. Kako ne bi morala izdržavati gradski zavod, gradska općina kasnijih godina dozvoljava rad privatnim zavodima za posredovanje rada, iako je to bilo protivno ne samo zakonima, već i samoj odluci Gradskog poglavarstva. Takvom je politikom gradske općine osobito bila nezaštićena ženska radna snaga, budući da su se muški radnici mogli za pomoć pri traženju zaposlenja nakon 1922. godine obratiti filijali Državne burze rada u Zagrebu, koja je preuzimala posredovanje samo za mušku radnu snagu. Privatne burze rada i služinski zavodi zadržali su se u Zagrebu veoma dugo, usprkos neprestanim zahtjevima nekih gradskih zastupnika 1926. i 1927. godine da se te ustanove, zbog raznovrsnih malverzacija (vrbovanje ženske radne snage za kabarete i sumnjive gostionice itd.), što prije zatvore. Istom 1928. godine na inicijativu da se u Zagrebu za radničke ustano-

ve izgradi zajednička zgrada, koja bi osim Radničke komore obuhvatila i Burzu rada, gradska općina izjavljuje da je spremna sudjelovati u izgradnji nove zgrade dodjelom zemljišta.

Što se tiče toga važnog dijela socijalne djelatnosti, općina tek uoči izbijanja velike svjetske krize mijenja svoj stav. Tako, dok gradsko zastupstvo 1923. godine odbija prijedlog Stjepana Baćanija da se za radnike, koji dolaze u Zagreb tražiti posao, uredi prenočište, u raspravi o proračunu za godinu 1929. sam se gradonačelnik Srkulj zalaže da se u Martićevoj ulici uredi sklonište za siromašne i grijaonica za nezaposlene radnike u Samostanskoj ulici.

Problemi nezaposlenosti iz godine u godinu u Zagrebu sve više rastu, a predstavnici u gradskom zastupstvu i dalje ostaju pri stavu da gradska općina nema dužnost rješavati pitanje nezaposlenosti. U prvoj polovici 1927. godine kroz zagrebačku burzu rada prolazi 22.000 nezaposlenih.

Uloga *Prehrane*, dobrotvorne humanitarne ustanove, u to je vrijeme veća od uloge gradske općine Zagreba. U toku 1926. i 1927. godine *Prehrana* je podijelila 456.298 besplatnih obroka gradskoj sirotinji i 97.765 obroka nezaposlenim radnicima i djeci.

Zbog uočljivog porasta nezaposlenosti, gradska je općina ipak odlučila provesti akciju protiv nezaposlenosti, ali ne angažiranjem vlastitih, već državnih sredstava. U svrhu organiziranja javnih radova, a s ciljem upošljavanja nezaposlenih radnika, gradska je općina 1928. godine od Ministarstva socijalne politike zatražila pomoć od pet milijuna dinara. Ta novčana sredstva raspodijelio je Gradski odbor za stanove i održavanje radničkih ustanova, milijun dinara dodijeljeno je za gradnju burze rada, a tri milijuna za gradnju malih radničkih stanova.

Godine 1929. broj nezaposlenih radnika u Zagrebu toliko je porastao da i gradska općina više nije mogla ignorirati nezaposlenost kao socijalni problem. U ožujku 1929. godine, zbog jake zime građevna djelatnost potpuno zamire, te je dnevno oko dvije tisuće ljudi tražilo pomoć kod socijalnog odsjeka Gradskog poglavarstva.

U rujnu godine 1929. općina samoinicijativno provodi anketu o nezaposlenosti i tako postaje začetnikom kasnijih anketa URSSJ-a, Radničke komore i Banske vlasti u vrijeme kri-

ze. Anketom URSSJ-a, provedenom u prvoj polovici studenoga 1931., utvrđeno je da je nezaposlenost radnika u Zagrebu poprimila goleme razmjere te da je slom zagrebačkih banaka u rujnu 1931. doveo do obustave rada mnogih velikih privrednih poduzeća u gradu: U anketi banske uprave od 7. XII. 1931. godine predstavnici zagrebačke privrede (industrijalac V. Arko) i gradske općine (predstavnik dr. S. Rittig) zahtijevaju poduzimanje energičnih mjera radi sprečavanja daljnjeg porasta nezaposlenosti. Među ostalim se zahtijeva stroga primjena osamsatnog radnog dana. Donesena je i odluka da, osim banske uprave, i gradska općina u svom budžetu za godinu 1932. osigura veća novčana sredstava za pomaganje nezaposlenih. Potkraj godine 1931. situacija je još teža. U zimi 1931./32. godine podijelila je gradska općina putem *Prehrane* nezaposlenim radnicima 15.014 obroka.

Na žalost, sve učinjeno bilo je nedovoljno, jer se krajem 1931. godine iskazao veliki porast nezaposlenih radnika.

DJELOVANJE PODRUŽNICA BURZE RADA NA PODRUČJU HRVATSKE

Na žalost, moramo zaključiti da su pisani materijali o počecima djelovanja Burze rada na prostoru Hrvatske prilično oskudni.

Nakon provedenih iscrpnih istraživanja u arhivima Osijeka i Rijeke, došli smo do zanimljivih podataka.

Rijeka

Dopis mađarskog Ministarstva iz Budimpešte, upućen riječkom Magistratu (30. 10. 1917. godine), spominje Ured za posredovanja rada u Rijeci. Mađarski guverner Rijeke uputio je (27. 12. 1917. godine) načelniku Općine Rijeka pismo u kojem ga moli za suradnju u posredovanju radnika za poslodavce male industrije i građevinarstva. Uslijedio je načelnikov odgovor (16. 2. 1918. godine) s obećanjem načelnika da će redovno dostavljati sve potrebne obavijesti u vezi posredovanja radne snage. Između dva svjetska rata podružnica Javne burze rada smještena je u Sušaku na Brajdici (prvom katu Pučke kuhinje). Zadaci Burze su:

1. besplatno posredovanje između "ponude" i "traženja" zaposlenja, i
2. davanje pomoći "besposlenom radništvu".

Vrste pomoći koje "užavaju nezaposleni radnici" su:

1. redovne pomoći koje osiguravaju radnike za slučaj besposlenosti na određeno vrijeme;

2. izvanredne pomoći koje dobivaju nezaposleni radnici koji nisu stekli pravo na redovnu pomoć;

3. putne pomoći izdaju se nezaposlenim radnicima u svrhu traženja zaposlenja;

4. pomoć u naturi (hrana i konačište).

Izvor: *Almanah Grada Rijeke*, Sušak, 1938., str. 47.

Osijek

Podružnica Javne burze rada u Osijeku nalazila se u Pejačevićevoj ulici br. 3. Najstariji sačuvani zapis o djelovanju Podružnice zaprimljen je u pismohrani 4. srpnja 1928. godine.

Oblasni odbor Saveza metalških radnika Jugoslavije dopisom od 2. srpnja 1928. godine izvijestio je "Mjesnu burzu rada" u Osijeku da je u tvornici *Titan* u Kamniku kraj Ljubljane "nastupio štrajk". Burzi je upućena molba da "imenovanom poduzeću ne posreduje radnike, niti da nezaposlenim radnicima izdaje Objave za polovični podvoz do Kamnika".

Iz navedenog je pisma očito da je već u to vrijeme bilo razvijeno međumjesno posredovanje.

Iz spisa od 31. prosinca 1928. godine razabiremo da je gospodin Viktor Puclin, činovnik Javne burze rada u Zagrebu, zaključkom Ravnateljstva hitno premješten u osječku podružnicu, te da je već 2. siječnja 1929. godine "nastupio službu kod ove podružnice".

STANICA ZA SAVJETOVANJE PRI IZBORU ZVANJA U ZAGREBU

Djelovanje službe za zapošljavanje u Hrvatskoj je nezamislivo bez navođenja rada Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu (1931.-1948. godine).

U Liegeu (Belgija) održan je 1.-5. kolovoza 1930. godine Međunarodni kongres za psihotehničku nastavu. Kongresu je prisustvovao tajnik zagrebačke Komore za trgovinu, obrt i industriju dr. Miroslav Festetić.

Već 30. lipnja 1931. godine na skupnoj sjednici Komore dr. Festetić iznosi prvu točku Rezolucije Kongresa:

"Osnutak ureda, odnosno stanica za savjetovanje kod izbora zvanja treba svagdje forsirati i iste generalizirati. Rad ovakvih stanica treba da se temelji na znanstveno utvrđenoj primjeni psihologije, tj. na psihotehnici, proučavajući karakter djeteta, a uz to treba da uzima obzir i na potrebe društva. Naukovanje djeteta, odnosno izbor njegova zvanja treba da je baziran na rezultatima istraživanja ureda, odnosno stanica za savjetovanje kod izbora zvanja."

Na toj sjednici Komore je zaključeno:

1. ideja se prihvaća, jer se osjeća potreba za takvom ustanovom kod nas, čije je osnivanje pokretano i ranije,

2. djelatnost ovakvih ustanova doista ulazi u djelokrug rada privrednih komora.

Komora se pokazala sposobnom svladati nedostatak financijskih sredstava, potrebnih za osnivanje Stanice i poduzeti inicijativu za takav pothvat.

Savjetovanje kod izbora zvanja postaje zadatkom Komore. Ideja o osnivanju Stanice najprije je našla svoje mjesto u Pravilniku Zavoda za unapređivanje obrta Komore za trgovinu, industriju i obrt u Zagrebu (sjednica Komore od 12. prosinca 1930. godine). Pod točkom j) čl. broj 2. toga Pravilnika (djelovanje i svrha Zavoda) kao zadatak Zavoda utvrđeno je "da savjetuje mladićima kod izbora zvanja, ispitujući njihovu fizičku, psihičku i tehničku sposobnost i tako spriječi da ne dođu u pojedina zanatska zvanja mladići, koji nemaju za to fizičkih i psihičkih preduvjeta".

Pripremanje osnivanja Stanice. Prema prijedlogu Predsjedništva Zavoda za unapređivanje obrta, u inozemstvo je otputovao savjetnik Komore dr. med. i fil. Aurel Forenbacher, direktor Državne obrtne škole, da prouči teoriju i praksu savjetovanja kod izbora zvanja i da se upozna s organizacijom i radom tamošnjih stanica. Od 2. do 17. travnja 1931. godine obišao je München, Berlin, Prag i Beč. Na osnovi njegova izvještaja izvršni odbor Zavoda za unapređivanje obrta zaključio je 20. svibnja 1931. godine da se o osnivanju Stanice provede anketa. Na anketu su bili pozvani: sve privredne komore u zemlji, organizacije, koje imaju veze s privrednim životom ili odgojem omladine i istaknuti pojedinci, posebno pedagoški stručnjaci. Svima je dostavljen Forenbacherov izvještaj. Nakon opširnih i stručnih rasprava, vođenih 10. lipnja 1931. godine, generalni tajnik

Komore u zaključnoj je riječi konstatirao da u Zagrebu postoji veliki interes poslodavaca za osnivanje Stanice.

Na predavanju ing. Josipa Mattesa u Hrvatskom Radišu⁴ o psihotehnici povela se rasprava o osnivanju Stanice, jer se razmišljalo o mogućnosti njenog osnivanja u okviru Hrvatskog Radiše.

Prevladalo je mišljenje da je Komorin Zavod za unapređivanje obrta najpodesnija ustanova za osnivanje Stanice za savjetovanje kod izbora zvanja. Istovremeno je Hrvatski Radiša ponudio svoju suradnju pod uvjetom da novoosnovana Stanica besplatno ispituje i njihove pitomce. O tome je podnesen izvještaj Izvršnom odboru Zavoda.

Na sjednici, održanoj 19. lipnja 1931. godine, Izvršni odbor Zavoda za unapređivanje obrta zaključio je "da se privede u život Stanica za savjetovanje kod izbora zvanja, a to tim prije, što je:

1. direktor dr. Forenbacher izjavio da imade u tu svrhu u Državnoj obrtnoj školi u Zagrebu na raspoloženju dvije prostorije: jednu u kojoj se već nalazi uređen liječnički ambulatorij, u kom se može vršiti liječnički pregled i drugu u kojoj se može urediti psihotehnički laboratorij;

2. što je univer. prof. dr. Ramiro Bujas, koji je toj sjednici prisustvovao, izjavio da će obzirom na prijeku potrebu osnutka takove stanice istu moralno podupirati i što će za kompliciranije slučajeve dozvoliti, da se ispitivanja vrše u psihologijskom institutu sveučilišta".

Prema tome, taj datum treba smatrati danom osnutka Stanice za savjetovanje kod izbora zvanja u Zagrebu.

Ubrzo zatim izrađen je Pravilnik Stanice, za što naročita zasluga pripada prof. dr. Bujasu.

Nacr Pravilnika razmotren je i odobren na sjednici Upravnog odbora Zavoda za unapređivanje obrta Komore za trgovinu, industriju i obrt u Zagrebu, održanoj 27. kolovoza 1931. godine.

Profil Stanice

Pravilnikom Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja određen je njen djelokrug, zadaća, cilj, principi savjetovanja, osoblje, način rada,

zadaci osoblja, suradnja s vanjskim ustanovama i dr.

Djelokrug rada Stanice ograničen je na područje grada Zagreba. Zadatak je Stanice savjetovanje omladine i odraslih koji stoje pred izborom, odnosno pred promjenom zvanja. Savjetovanje se osniva na ispitivanju tjelesnih i psihičkih sposobnosti pojedinca i njegova gospodarskog stanja te zahtjeva zvanja i njihovih gospodarskih predviđanja. Savjetovanje mora biti psihološki osnovano i prožeto socijalnim osjećajem.

Liječnik, psiholog i savjetnik moraju se u svojim stručnim mišljenjima i opažanjima stalno dopunjavati (čl. 8.). Oni trebaju biti kvalificirani za svoj posao. Predviđena je suradnja sa specijalistima. Pravilnikom su utvrđene vrste kandidata koji se liječnički pregledavaju i psihološki ispituju i slučajevi kada se to vrši. Zadataci osoblja utvrđeni su ne samo kao njihov djelokrug rada, nego i kao njihov dužnosti.

Pravilnikom je određeno da savjetnik Stanice utvrđuje sveukupnu sposobnost ispitivanog lica na osnovi ispitivačkih nalaza učitelja, liječnika i psihologa. "Pri izvršenju tih dužnosti ima savjetnik pri izboru zvanja da uzme u obzir sklonosti i vještine ispitivanog, kao i gospodarske prilike odabranog zvanja." (Čl. 20).

Pravilnik obvezuje savjetnika i druge stručnjake na suradnju s privrednim radionicama i zavodima, s privrednim organizacijama, burzama rada, komorama, obrtnim zborovima i školama, kako bi bili obaviješteni o raspoloživim mjestima za naukovanje i zahtjevima zanimanja. "Samo liječnik, koji pozna faktički pogonske prilike kadar je kod savjetovanja pri izboru zvanja dati ispravno mišljenje."

Savjet koji se daje pojedincu neobavezan je i besplatan.

"Stanica prema svom Pravilniku javna je socijalna ustanova i imade zadatak da svojim radom djeluje u interesu društva i u interesu pojedinca, i to na način, da u današnjoj diferenciranosti rada daje pojedincu putokaz za najbolji izbor rada u društvu. Ona imade da svojim savjetom pojedincima sprječava stupanje u zvanja, za koja oni nemaju preduvjeta da korisno djeluju i pravilno napreduju, da se tako u društvu što više ostvari zahtjev izražen lozinkom: pravi čovjek na pravom mjestu."

⁴ Središnjica Hrvatskog Radiše u Zagrebu, ustanova kojoj je cilj smještanje pojedinaca na nauk za razna privredna zvanja. Imala je dobre veze s privrednicima i poslodavcima.

Pripremanje za rad Stanice

Da bi Stanica mogla započeti radom, pribavljena su novčana sredstva. Komora je 30. lipnja 1931. godine odobrila kredit Stanici u iznosu od 70.000 dinara. Zatim su pribavljene prostorije. Stanica će započeti radom u prostorijama Državne obrtne škole u Zagrebu. Odo-brenje za korištenje prostorija dalo je Mini-starstvo trgovine i industrije (Rješenje I, br. 28494/N od 29. rujna 1931.). Troškove grijanja, osvjetljenja i čišćenja snosi Komora, odnosno Zavod za unapređivanje obrta. Bile su to dvije prostorije: liječnički laboratorij i psihologijski laboratorij za liječničke i psihologijske preglede odnosno ispitivanja.

Podjela rada u Stanici pri izboru zvanja izvršena je na sljedeći način: savjetnik Komore za trgovinu, obrt i industriju dr. Aurel Forenbacher natječajem je izabran za liječnika Stanice. Njemu je povjerena i dužnost savjetnika. Prema Pravilniku (čl. 9.) savjetnik pri izboru zvanja je i šef Stanice. Za psihologa Stanice izabran je profesor Državne ženske učiteljske škole u Zagrebu dr. Zlatko Pregrad.

Kao administrativna pomoć ispomagala je Marija Zdenčaj, činovnica Komore.

Daljnji rad na pripremanju otvorenja Stanice odnosio se na uređivanje prostorija, nabavke potrebne aparature za liječnički i psihologijski laboratorij i priručne stručne literature, kako bi rad Stanice bio doista na visini i u skladu s posljednjim praktičnim i znanstveno utvrđenim rezultatima. U tome je dragocjen prilog dr. Ramira Bujasa.

Nadalje, pripremljena su nužna pomagala za administrativni rad ustanove.

U svrhu što boljeg rada Stanice zamoljena je suradnja najviših znanstvenih ustanova. To su bile klinike i Psihologijski institut Sveučilišta u Zagrebu.

Pošto su na ovaj način bile završene sve predradnje, preko dnevnih i ostalih glasila najavljen je početak djelovanja Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu. Sva su novinska glasila iskreno pozdravila i popratila važnost i potrebu njena rada.

Početak djelovanja Stanice posebno je pripoćen svim upravnim, prosvjetnim, zdravstvenim i obrtnim vlastima, te privrednim, trgovačkim i industrijskim organizacijama. Sve su one pokazale velik interes za rad Stanice tražeći da im se pošalje Pravilnik i daju obavijesti.

Naročit su interes pokazale škole, kojima se najspremnije izlazilo u susret.

Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu započela je radom 2. siječnja 1932. godine. Otvaranjem rada ove suvremene i potrebne institucije Zagreb i Hrvatska približili su se na tom području ostalim naprednim državama Europe.

Daljnji razvitak Stanice

Iz godine u godinu Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu dobivala je sve veću novčanu pomoć i moralnu podršku javnosti.

Razdvajanjem Komore za trgovinu, industriju i obrt na Trgovinsko-industrijsku komoru i Zanatsku komoru te ukidanjem Zavoda za unapređivanje obrta 1933. godine, Stanica je ostala pod okriljem Trgovinsko-industrijske komore. Glavninu novčanih sredstava za rad Stanice davat će Komora, odnosno od 1939. godine Trgovinska komora. Međutim, uvidanjem važnosti i potrebe njenog rada, Stanica će dobivati pomoć i iz drugih izvora. Javna burza rada u Zagrebu pomogla je Stanicu 1935. godine. Iste godine Stanicu je pomogla i uprava Savske banovine. Središnja uprava za posredovanje rada pri Ministarstvu socijalne politike i narodnog zdravlja dala je 1936. godine pomoć Stanici u iznosu od 100.000 dinara. Te je godine Stanica dosegla ukupnu svotu od 267.714 dinara od koje će dio upotrijebiti za uređivanje novih prostorija. Zagrebačka gradska uprava dodijelila je pomoć Stanici tek 1938. godine.

Razvojem djelatnosti Stanice prostorije u Državnoj obrtnoj školi bivale su sve neudobnije za rad. Iz tih je prostorija Stanica preselila 27. siječnja 1933. godine u nove i podesnije prostorije u uredskoj zgradi Trgovinsko-industrijske komore na Wilsonovu trgu broj 2. Stanica je dobila 4 sobe, predsoblje i kabinet za svlačenje prilikom liječničkih pregleda. Skupna ispitivanja obavljala su se u vijećnici Obrtničkog suda.

Krajem siječnja 1937. godine Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja preselila je u nove prostorije u zgradi Javne burze rada u Zvonimirovoj ulici broj 15. Dobila je cijeli III. kat s 10 prostorija i konačno dvoranu u kojoj se može odjednom podvrci psihološkom ispitivanju 50 kandidata. Od tada su liječnik i psiholozi imali svoje sobe i laboratorije, a posjetitelji čekaonicu.

Kad je krajem 1938. godine razdvojena komora na Industrijsku i Trgovinsku, financiranje Stanice je opet došlo u pitanje. To je riješeno osnivanjem Odbora koji se trebao brinuti za materijalna sredstva potrebna za rad Stanice. U Odbor su ušli predstavnici dviju komora, Banske uprave, Uprave grada Zagreba i Javne burze rada u Zagrebu.

Od osnutka je Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja stalno jačala, širila djelatnost i postizala sve veću popularnost u zemlji i u svijetu. Osim liječnika i psihologa, od 1934. godine angažiran je diplomirani filozof Tomislav Krčmar na tehničkom ispomaganju u psihotehničkom radu, radu na statistikama i evidentiranju. Od 1. studenoga 1935. godine privremeno je angažiran u Stanici dr. Zoran Bujas. On je 1936. godine surađivao i hospitirao na poznatim pariškim znanstvenim ustanovama (Institut national d'orientation professionnelle, Université de Paris – Institut de Psychologie /prof. H. Piéron/ i dr.) Od 1937. dr. Zoran Bujas, istaknuti stručnjak za psihotehniku, bit će uz Zlatka Pregrada stalni psiholog Stanice.

Opremanju Stanice novim sredstvima rada posvećena je značajna pažnja. Ovdje je od velike važnosti bila uloga prof. dr. R. Bujasa. Osim njegova doprinosa razvoju Stanice, bila su značajna iskustva koja su sa studijskih putovanja i boravka u inozemstvu prenosili i kritički dalje razvijali Forenbacher, Pregrad i Z. Bujas.

Rezultati rada Stanice

Osnovne aktivnosti iz djelokruga Stanice bili su liječnički pregledi, psihologijska ispitivanja i savjetovanje posjetilaca Stanice.

Liječničke preglede obavljao je šef Stanice u liječničkom laboratoriju Stanice i do 5 sati dnevno. Pregled je obuhvaćao: hereditarno opterećenje (važno za dijagnozu tuberkuloze i živčanih oboljenja), individualnu anamnezu, razvojno stanje, visinu i težinu, vidnu i slušnu sposobnost, prsne i trbušne organe, živčani sustav, kosti i miškulaturu. Specijalistička ispitivanja obavljena su u ambulantama univerzitetskih klinika. Anamneza je uzimana usmeno. Korišteni su i podaci školskog liječnika, kad god je bilo moguće, a tome je služila i učenička karta – liječnički dio. U liječničkom pregledu posjetilaca Stanice osobita je pažnja bila posvećena funkcionalnom ispitivanju. Liječnik je polagao veliku važnost živom kontaktu s psihologom i upoznavanju raznih zvanja. Liječnički pregled je obavljen prije psihologijskih ispitivanja, ako je bilo potrebno da se izvrše oba pregleda.

U toku 17-godišnjeg neprekidnog rada (1931.–1948. godine) Stanica je stalno unapređivala i usavršavala organizaciju stručnog rada, uvodila nove oblike rada, popunjavala inventar sredstava i metoda rada i širila djelatnost na nova područja individualnog rada, te intenzivno radila na popularizaciji ove ustanove i njenog znanstvenog rada.

Interes pojedinaca i privrednika silno je rastao iz godine u godinu, što pokazuju i podaci o broju posjetilaca Stanice u prvih osam godina njena plodnog rada, kada se njihov broj gotovo učestverostručio. Npr., broj ispitanika u Zavodu za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu kretao se u toku 1947. godine i do 400 mjesečno.

Summary

THE BEGINNINGS OF THE EMPLOYMENT SERVICE IN CROATIA

Zvonko Šešo

This paper deals with the beginnings of the employment service in Zagreb, which date back to the early 20th century. The author discusses the physical location of the service, its financial foundations, and its mediation in employment in the years before, during and after World War I. It also describes the activities of the subsidiary branches of the Labour Exchange in Rijeka and Osijek.

The second part of the paper considers the Office for Vocational Guidance which began its work in 1931, and whose key counsellor was Prof. Ramiro Bujas, Ph.D., founder of the Psychology Department at the Faculty of Philosophy in Zagreb.

Key words: employment service, history, Croatia.